

۱۵ خرداد در آئینه مطبوعات داخلی

○ میرزا باقر علیان نژاد

۱۶۱

اشاره

تاریخ مطبوعات ایران در تناسب با تاریخ سیاسی و سپس تاریخ فرهنگی کشور، قابل ارزیابی است. چه بسا این تناسب در دوره پهلوی روشن تر از دیگر ادوار باشد؛ چرا که فراز و فرود امور سیاسی، چه در دوره رضاشاه و چه در زمان سلطنت پسرش، و متعاقب آن دگرگونیهای فرهنگی، به نحوی چشمگیر بود که نخستین امواج آن ابتدا به صفحات جراید می رسید و سپس دیگر صحنه های جامعه را در بر می گرفت. وابستگی سیاسی، رشد و فراگیر شدن اختناق و سانسور از یک طرف و رشد نایافتگی و کم تجربگی جامعه مطبوعات از سوی دیگر، بویژه در زمان پهلوی دوم، مطبوعات را تبدیل به فرمایشی ترین بخش فرهنگی کشور کرده بود. روزنامه ها آینه دربار بودند و در آزادترین شکل خود، نمایشگر کشمکشهای سازمان یافته احزاب دولتی. در چنین فضایی، چرخ مطبوعات، توانی جز کشیدن ارابه نظام شاهنشاهی را نداشت و به همین جهت پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ و تحکیم پایه های دیکتاتوری محمدرضا پهلوی، آفتاب مطبوعات تا ۲۵ سال بعد، در غروبی تحمیلی فروخت و ادبیاتی که از روشنایی حقیقت به دور بود، زبان جراید کشور گردید. در چنین فضایی، تبلیغ از آنچه که به «اصلاحات» مشهور شد و بعدها «انقلاب شاه و ملت» لقب گرفت، آغاز گردید. سیاستهای امریکا برای ملحق کردن ایران به جهان سرمایه داری و تبدیل

آن به یکی از بلوکهای دنیای غرب - چه از لحاظ سیاسی و چه از نظر اقتصادی - ایجاد بازار مصرف، حضور بنگاههای اقتصادی در ایران، تأمین امنیت برای صدور انرژی از خلیج فارس و بالاخره پشتیبانی از دولت اسرائیل، واقعیهایی بودند که مطبوعات وقت به نام دگرگون کردن ایران، عبور از سنت و رسیدن به مدرنیسم (دروازه‌های تمدن) و بالاخره پیشرفت و آبادانی معرفی کردند و به همین نسبت، مخالفان را مخالف تمدن، مرتجع، عقب مانده و دشمن اصلاحات نامیدند. با نگاهی گذرا به مطبوعات ایران در اوایل دهه چهل، بویژه پس از درگذشت آیت‌الله سید محمدحسین طباطبایی بروجردی، در می‌یابیم که در رفتاری مشابه و هماهنگ به تبلیغ برنامه‌های محمدرضا پهلوی در نوسازی (!) کشور پرداختند و زمانی که صدای مخالفان و پیشگام آنان امام خمینی در نقد و سپس افشای پشت پرده این طرحها بلند شد، مواضع رسمی حکومت را که همانا تحقیر و سرکوب معنوی این گروه بود، منعکس کردند.

نکته دیگر آنکه شخصیت سیاسی اصحاب مطبوعات در ماهیت موضع‌گیری جراید بسیار مؤثر بود. بیشتر آنان وابسته به سیاست رسمی و رشد یافته حمایت حکومت بودند. برای نمونه عباس مسعودی، مدیر روزنامه اطلاعات از سناتورهای انتصابی محمدرضا پهلوی در مجلس سنا بود. مصطفی مصباح‌زاده، مدیر روزنامه کیهان - که جایگزین عبدالرحمن فرامرزی از گردانندگان اداره سانسور وزارت فرهنگ شده بود - غیر از نمایندگی مجلس شورای ملی در دوره‌های ۱۵، ۱۶، ۱۷ و ۲۱، و سناتوری دوره هفتم مجلس سنا، از اعضای شبکه جاسوسی بدامن بود. و یا عبدالله والا مدیر وقت تهران مصور، روابط نزدیکی با دربار و ساواک داشت. علی بهزادی مدیر مجله سپید و سیاه که اخبار مربوط به خاندان سلطنتی را با تفصیل و توصیف بسیار نقل می‌کرد، عضو لژهای فراماسونری خیام، کوروش، نور، آسیا و رازی بود. او به نشان تاج اهدایی از طرف شاه می‌بالید و با امیرعباس هویدا دوستی تنگاتنگی داشت. علی اصغر امیرانی صاحب امتیاز مجله خواندنیها، برای ماندگاری خود و جریده‌اش از دادن هر امتیازی به حکومت ابا نداشت و خوردن نان به نرخ روز را عیب نمی‌پنداشت. تلون مطبوعاتی او موجب شد که نشانه‌های همایون، تاجگذاری و اصلاحات ارضی بگیرد و مخالف خوانیهای ظاهری او تأثیری در توجه مثبت حکومت به او نداشت. همکاری او با اسرائیل و ساواک از سیاه‌ترین نقاط پرونده سیاسی اش به شمار می‌رود.

این مقاله گزارشی است از انعکاس واقعه ۱۵ خرداد در آینه مطبوعات؛ مطبوعاتی که پیش از آن از زیر تیغ دولت اسدالله علم گذشته و بیش از ۵۰ جریده به تعطیلی کشانده شده بود.

۱۵ خرداد در آینه مطبوعات داخلی

در ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ تیر اصلی اکثر مطبوعات به حوادث این روز، خصوصاً بازداشت آیت الله خمینی اختصاص داشت. تیر برخی نشریات در ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ چنین بود:

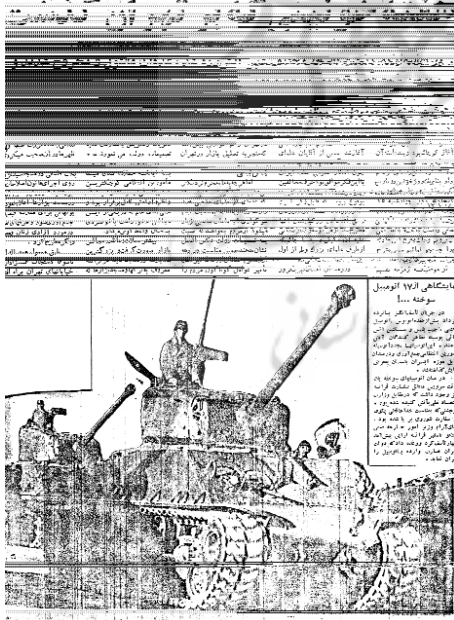
- آیت الله خمینی و آیت الله قمی دستگیر شدند. (اطلاعات، ۱۳۴۲/۳/۱۵).
- سرلشکر پاکروان (رئیس سازمان اطلاعات و امنیت کشور): آقایان خمینی و قمی توقیف شدند. (پیغام امروز- ۱۳۴۲/۳/۱۵).
- اظهارات تیمسار سرلشکر پاکروان معاون نخست وزیر و رئیس سازمان امنیت کشور درباره حوادث دو روز اخیر کشور. (کیهان- ۱۳۴۲/۳/۱۵).
- اعلامیه شهربانی کل کشور؛ تعقیب متخلفین از قانون. (کوشش- ۱۳۴۲/۳/۱۵).
- به موجب اعلامیه شهربانی کل کشور به دنبال دادن شعارهای سیاسی به وسیله بعضی دستجات، تظاهرات در خیابانهای تهران ممنوع شد. (اطلاعات- ۱۳۴۲/۳/۱۵).
- عزاداری به تظاهرات سیاسی تبدیل شد، شهربانی کل کشور. (کیهان- ۱۳۴۲/۳/۱۵).
- نخست وزیر: مخالفان اصلاحات ارضی تنبیه می شوند. (بامشاد- ۱۳۴۲/۳/۱۵).

محور اصلی مطالب مطبوعات در روز ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ مصاحبه پاکروان بود. این مصاحبه در اکثر روزنامه‌ها به صورت کامل به چاپ رسید. پاکروان، ساعتی پیش از شرکت در این مصاحبه، در نامه‌ای به ریاست اداره دادرسی ارتش، درخواست صدور قرار بازداشت آیت الله خمینی را امضاء کرده بود.

روزنامه کیهان در گزارشی از کنفرانس مطبوعاتی پاکروان نوشت:

«ساعت یک و نیم بعد از ظهر امروز تیمسار سرلشکر پاکروان معاون نخست وزیر و سرپرست سازمان اطلاعات و امنیت کشور طی یک کنفرانس مطبوعاتی که در کاخ نخست وزیری با حضور خبرنگاران خارجی و داخلی تشکیل شده بود، پیرامون جریانات روز و تظاهرات دو روز اخیر اطلاعاتی به خبرنگاران داد.»

۱۶۳

پاکروان در ابتدای این مصاحبه به خبرنگاران گفت :

«مذهب رسمی ایران مذهب شیعه اثنی عشری است . مذهب ما مانند ملیت و سلطنت از تجلیات موجودیت ایرانی ماست . هیچ کدام از این تجلیات نمی توانند از هم دیگر تفکیک گردد و ما سربازان ارتش شاهنشاهی همان طور که برای شاه و کشور حاضریم جان خود را فدا کنیم برای دفاع از مذهبمان تا آخرین قطره خون خود ایستادگی خواهیم کرد...»

پاکروان در ادامه سخنان خود گفت :

«طبقه روحانیون برای اینکه محترم باشند باید به وظیفه معنوی خود عمل نموده و از هر طمع و هر جاه طلبی و هر هوسرانی دوری کنند . احتیاج به گفتن نیست که چون روحانی بشر است ، در طبقه روحانیون خوب و بد وجود دارد ولی خوشبختانه روحانیون ایران عموماً اشخاص با تقوی و با فضیلت هستند و بیشتر آنها مورد احترام و علاقه عامه قرار گرفته اند . اخیراً روش بعضی از روحانیون طوری بوده است که اشکالات قابل ملاحظه ای ایجاد کرده است و اولیاً امور برای حفظ مصالح عالیه کشور اقدام نمایند.»

پاکروان سپس شرحی از روند اصلاحات ارضی و دیگر اقدامات رژیم شاه داد و مدعی شد :
«عده بسیار محدودی از روحانیون با همدستی عناصر بسیار پلید خواسته اند از نفوذ معنوی خود یک تلاش مذبحخانه به کار برند و برخلاف اراده تمام ملت جلو اقدامات آزادی بخش اعلی حضرت همایون را گرفته و امیال پلید خود را ارضا کنند.»

پاکروان با محکوم کردن مخالفان اصلاحات ارضی در ایران آنان را متهم به زد و بند با دشمنان خارجی ایران کرد و گفت :

«آقای خمینی با مشاهده این وضع تصور می کرد که بتواند با بهره برداری از عوامل مرتجع و خائن از این راه بزرگ شود و در عالم تشیع به مقامی برسد ، علمدار یک نقشه خائنه شد . ابتدا به طور مذبحخانه سعی کرد جلو اصلاحات را بگیرد اما وقتی که دید تمام ملت در این راه از شاهنشاه پشتیبانی می نمایند فهمید تنها راه موفقیت این است که با دشمنان داخلی و خارجی ایران زد و بند نماید.»

پاکروان در بخش دیگری از این مصاحبه گفت :

«آقای خمینی و آقای قمی و عده زیادی دستگیر شده اند . این اشخاص با وجود مقام خیلی ارجمندی که در عالم روحانیت پیدا کرده اند خواسته اند بلوایی به راه اندازند و شاید در بعضی موارد موفق شده اند . این افراد بدون در نظر گرفتن مصالح عالیه کشور و بدون رعایت منافع طبقات محروم ، با تمام عناصر مرتجع همدست شده اند و متوالیاً تحریک کردند و از هیچ کار و تهمت کوتاهی نکردند و کار به جایی رسید که با عوامل خارجی تماس گرفتند.»

۱۵ خرداد در آئینه مطبوعات داخلی

پاکروان در ادامه تأکید کرد که این بار سران وقایع اخیر تعقیب خواهند شد. پاکروان همچنین در پاسخ به سئوالی درباره دخالت جمال عبدالناصر در وقایع اخیر گفت: «ما کار را در خارج مورد نظر قرار داده ایم و برای ما یقین حاصل شده که مقدار زیادی پول از خارج کشور در اختیار خمینی گذاشته شده و جمال عبدالناصر در جریانات اخیر نظر داشته است.»

پاکروان در ادامه از محاکمه و مجازات متهمان وقایع اخیر خبر داد و اعلام کرد تاکنون سی نفر بازداشت شده اند و عده دیگری نیز بازداشت خواهند شد. پاکروان همچنین گفت به دنبال بازداشت خمینی در قم و تجریش نیز تحریکات و اغتشاشاتی ایجاد کرده اند. پاکروان در پاسخ به سئوال خبرنگاران درباره دستگیری رهبران جبهه ملی پاسخ داد هیچ کدام از آنها بازداشت نشده اند. وی همچنین اعلام کرد لزومی برای اعلام حکومت نظامی نمی بیند. مصاحبه پاکروان خوراک تبلیغاتی مطبوعات در روزهای بعد بود و آنها قیام ۱۵ خرداد را حرکتی ارتجاعی که با کمک مالی جمال عبدالناصر، رئیس جمهور وقت مصر، طراحی شده بود، معرفی کردند.

۱۶۵

حجم خبرهای مربوط به حادثه ۱۵ خرداد، در مطبوعات روز بعد گسترده تر بود. روزنامه ها در این روز ضمن پرداختن به وقایع ۱۵ خرداد، از اعلام حکومت نظامی در تهران و شیراز و... خبر دادند.

برخی از عناوین مطبوعات در روز ۱۶ خرداد ۱۳۴۲ بدین شرح بود:

- نزاع بزرگ در قم. (کیهان- ۱۳۴۲/۳/۱۶).
- در تظاهرات دیروز و امروز عده ای کشته شدند و مؤسسات و مغازه ها و سینماها مورد هجوم و آتش سوزی قرار گرفت. (اطلاعات- ۱۳۴۲/۳/۱۶).
- حمله پلیس به تظاهر کنندگان. (کیهان- ۱۳۴۲/۳/۱۶).
- پاسبانها سوختند. (کیهان- ۱۳۴۲/۳/۱۶).
- کتابخانه پارک شهر آتش گرفت. (کیهان- ۱۳۴۲/۳/۱۶).
- تظاهرات در قم، مشهد، شیراز؛ در قم عده ای کشته شدند و در شیراز حکومت نظامی اعلام شد. (اطلاعات- ۱۳۴۲/۳/۱۶).
- در تهران و شیراز حکومت نظامی اعلام شد. (پست تهران- ۱۳۴۲/۳/۱۶).
- اعلامیه شماره یک فرمانداری نظامی؛ نصیری. (اطلاعات- ۱۳۴۲/۳/۱۶).
- نخست وزیر: توطئه خطرناکی که به موقع کشف شد. (اطلاعات- ۱۳۴۲/۳/۱۶).
- نخست وزیر؛ دشمنان ایران توطئه و تشنج ایجاد می کنند. (کیهان- ۱۳۴۲/۳/۱۶).

مصلحت‌مطالعات تاریخی

- نطفه آشوب و غوغای دیروز در کجا بود؟ (بامشاد- ۱۳۴۲/۳/۱۶).
 - انتقام ارتجاع. (پست تهران- ۱۳۴۲/۳/۱۶).
 - انعکاس وقایع ایران در دنیا؛ خبرگزاریهای خارجی وقایع دو روزه اخیر ایران را به دنیا مخابره کردند. (اطلاعات- ۱۳۴۲/۳/۱۶).
 - ناس؛ تظاهرات دیروز تهران را ارتجاعی اعلام کرد. (کیهان- ۴۲/۳/۱۶).
- روزنامه پست تهران درباره وقایع روز گذشته نوشت:

«دامنه تظاهرات صبح دیروز بالا گرفت و تظاهرکنندگان در خیابانهای بوذرجمهری، سیروس، مولوی، میدان ارک، جلو وزارت دارایی و دادگستری و چهارراه گلوبندک، جلو پارک شهر، ناصر خسرو و باب همایون پراکنده شدند و دست به تظاهرات زیادی زدند و با چوب دستیهایی که در دست داشتند به هر چه می رسیدند می زدند و می شکستند. تظاهرکنندگان که هنوز به طور آزاد در خیابانها حرکت می کردند در ابتدا به چند دکان در خیابانها و محلات مذکور که باز بوده حمله کردند و شیشه های آنها را خرد کردند و پس از حرکت این دستجات در خیابانها، دکانها و مؤسسات به حالت تعطیل درآمد و دکانها از ترس حمله کنندگان بسته شد.»

این روزنامه در ادامه از تعطیلی مؤسسات دولتی و بانکها در اثر ازدحام مردم خبر داد و نوشت:

«مقارن ظهر دیروز که تظاهرات خیابانی به حد اعلائی خود رسیده بود و تظاهرکنندگان در اثر مواجه شدن با قوای انتظامی در خیابانهای تهران پراکنده شده بودند عبور و مرور در نقاط مرکزی و حدود بازار و اغلب خیابانهای تهران به کلی قطع شد و علت این امر این بود که متظاهرين کلیه وسایط نقلیه دولتی، شخصی و اتوبوسها را خرد می کردند و بدین علت رفت و آمد اتومبیلها و وسایط نقلیه در خیابانها به کلی قطع شد.»

پست تهران در ادامه گزارش خود، از آتش سوزیهای گسترده در شهر تهران و همچنین به آتش کشیده شدن کتابخانه پارک شهر خبر داد. به نوشته این روزنامه، عده ای نیز به باشگاه ورزشی جعفری [متعلق به شعبان جعفری] حمله و شیشه های آن را خرد کردند و کتابخانه باشگاه را به آتش کشیدند. همچنین در خیابان شاهپور و خیابان خراسان نیز چند اتوبوس به آتش کشیده شد و شیشه های سینماهای سعدی و حافظ خرد شد. در برخی از نقاط شهر نیز چراغهای راهنمایی و کیوسکهای تلفن نیز تخریب شدند. پست تهران در پایان گزارش خود از تهران نوشت:

«تظاهرات خیابانی در تهران تا بعد از ظهر دیروز به طور پراکنده در نقاط مختلف شهر تهران و در خیابانهای سیروس، شوش شرقی، میدان خراسان و شهنواز ادامه داشت و بعد از ظهر دیروز با مستقر شدن نیروهای انتظامی در خیابانها، وضع شهر تقریباً به حالت عادی درآمد ولی

اسدالله علم در پایان این مصاحبه گفت :

«این نکته را نیز یادآور می شوم که در هر نقطه‌ای از کشور لازم باشد با شدت عمل از این گونه عملیات مخرب و مزاحم مردم شرافتمند و اصلاح طلب ایران جلوگیری خواهیم کرد ولی خوشبختانه در هیچ نقطه‌ای از کشور چنین احتیاجی برای شدت عمل پیدا نشده است و مردم در آرامش و سکوت به سر می برند و چون لازم بود که در شیراز چند نفر فوراً محاکمه نظامی شوند در آنجا حکومت نظامی اعلان شد تا مقررات حکومت نظامی به موقع اجرا درآید.»

روزنامه پست تهران نیز از جلسه عصر روز گذشته هیئت دولت خبر داد و نوشت :

«دولت به ریاست آقای نخست وزیر تشکیل شد. در این جلسه موضوع حوادث دو روز اخیر مورد بررسی قرار گرفت . در اطراف این جریانات بحث شد ، در این جلسه هیئت دولت مقررات حکومت نظامی در تهران و حومه را تعقیب کردند و تیمسار سپهبد نصیری رئیس شهربانی کل کشور با حفظ سمت به فرمانداری نظامی تهران منصوب و مشغول به کار شد.»

رادیو ایران ساعت ۷ بعد از ظهر ۱۵ خرداد اعلام کرد که مقررات حکومت نظامی از ساعت ۸ بعد از ظهر در تهران و حومه برقرار است . مطبوعات امروز به انعکاس گسترده متن اعلامیه شماره یک فرمانداری نظامی تهران و حومه پرداختند. در این اعلامیه آمده بود:

«چون به موجب تصویب نامه هیئت دولت به منظور حفظ آرامش و امنیت عمومی و رفاه اهالی محترم پایتخت و حومه و جلوگیری از اعمال سوء و اخلاص‌گری عناصر مفسده جو، مقررات حکومت نظامی در تهران و حومه برقرار می گردد و تصویب نامه دولت نیز از رادیو به استحضار عامه رسیده است ، اینک لازم می دانم موارد زیر را جهت اطلاع اهالی محترم پایتخت اعلام و انتظار دارد که در حفظ نظم و آرامش با مأمورین انتظامی جهت همکاری کوشش فرمایند.

۱- از این تاریخ تا صدور اعلامیه قانونی از ساعت ۲۲ (۱۰ شب) تا ۵ صبح عبور و مرور در شهر و حومه مطلقاً ممنوع است و چنانچه به دستور توقف مأمورین انتظامی توجه نمایند به سوی آنان تیراندازی خواهد شد.

روزنامه پست - تهران - شماره ۱۰۰۰ - خرداد ماه ۱۳۵۷ - شماره ۱۰۰۰ - خرداد ماه ۱۳۵۷ - شماره ۱۰۰۰ - خرداد ماه ۱۳۵۷

کتابخانه مکتب‌نویس با بزرگی روبرو است

عربی نازگر انگلیستان در نظر دارد دولت مکتب‌نویس را استیضاح کند

کند ۵۰

اسرار پانزدهم خرداد ماه را فاش کرد

این عرب که حامل یکمیلیون تومان پول برای توطئه کنندگان ۱۵ خرداد بود در فرودگاه دستگیر

درباره تیمسار - رفیق
یاغری نامه این نامه در روزنامه
از زمان انقلاب و آنتون پستووی
پایه ما با مسئولین با ایثار و
آنها در روزهای اخیر در تهران
در پی داد و ستد با دولت و چنان
را با نام این دولت اموال مردم
در این محاصره این انتظامی

۲- اجتماعات به کلی قدغن است و افراد و اشخاص حق توقف و اجتماع در معابر را نداشته و با اولین اخطار مأمورین انتظامی باید فوراً متوقف شوند.

۳- افرادی که شغل و کار آنها ایجاب می کند هنگام شب از خانه خارج شوند از قبیل اطباء و داروسازان و غیره باید اجازه مخصوص از فرمانداری نظامی تحصیل نمایند...»

به دنبال انتشار این اعلامیه، پست تهران از انتصابات جدید در فرمانداری نظامی تهران خبر داد و نوشت:

«تیمسار سرلشکر اوئسی فرمانده لشکر یک گارد به معاونت فرمانداری نظامی و سرکار سرهنگ ستاد صمدیان پور رئیس اداره اطلاعات شهربانی کل با حفظ سمت به ریاست ستاد فرمانداری و تیمسار سرتیپ محسن به آفرید به سمت دادستان فرمانداری نظامی منصوب شدند.»

خبرنگار روزنامه کیهان نیز از شیراز خبر داد:

«به دنبال تظاهرات امروز مردم شیراز از طرف لشکر ۱۰ پیاده فارس در سراسر شیراز و حومه حکومت نظامی اعلام گردید. در جریان تظاهرات امروز چند نفر کشته و زخمی شدند. تظاهرکنندگان در خیابان زند، سینما حافظ و چند مشروب فروشی و یک جیب شهربانی را آتش زدند.»

فرمانداری نظامی شیراز و حومه که به فرماندهی تیمسار سرتیپ ابوالقاسم سهراب پور - فرمانده لشکر ۱۰ پیاده فارس - تشکیل شده بود امروز اولین اعلامیه خود را منتشر کرد. متن این اعلامیه به نقل از روزنامه کیهان این چنین بود:

«از آنجایی که چند نفر ماجراجو از چندی به این طرف با جمع نمودن عده‌ای ساده لوح به دور خود قصد اخلال در نظم عمومی را داشته‌اند به منظور جلوگیری از هرگونه بی نظمی و اخلال در امنیت عمومی از ساعت هشت بعد از ظهر امروز ۱۶/۳/۱۳۴۲ در شیراز و حومه مقررات فرمانداری نظامی به مورد اجرا گذاشته خواهد شد. طبق ماده ۱۰ قانون فرمانداری نظامی، در مدت فرمانداری نظامی کلیه اجتماعات و انجمنها بایستی به کلی متوقف و متروک گردد. از کلیه اهالی شاهدوست و میهن پرست شیراز و حومه انتظار دارد در حفظ مقررات مربوط به فرمانداری نظامی با مأمورین انتظامی همکاری نمایند والا طبق مقررات شدیداً تعقیب خواهند شد. ضمناً تا اعلام ثانوی عبور و مرور در شیراز و حومه از ساعت ۱۰ شب تا ۵ صبح ممنوع خواهد بود.»

امروز در حالی که دو شهر تهران و شیراز حکومت نظامی اعلام شد که پاکروان، رئیس ساواک، در مصاحبه دیروز خود مدعی بود که با توجه به تسلط قوای نظامی به اوضاع، حکومت نظامی منتفی است.

روزنامه‌های امروز ایران به انعکاس وقایع اخیر در خبرگزاریهای خارجی نیز پرداختند.

روزنامه کیهان به نقل از خبرگزاری رویتر نوشت :

«پس از اعلام حکومت نظامی ، کامیونهای سربازان مسلح به مسلسل و همچنین جیپهای حامل پلیس به خیابانهای تهران سرازیر شدند. دولت خبر دایر بر کشته شدن هزار نفر را تکذیب کرد. گفته می شود که توقیف آیت الله روح الله خمینی و بیست نفر از پیروانش موجب تظاهرات دیروز شده است . رفت و آمد بین ساعت ده شب تا ۵ صبح ممنوع شده است . تعدادی تانک زره پوش ، جیپهای ارتشی و نیروهای کلاه خودسر با تفنگهای سرنیزه دار و مسلسل ، در میدانهای اصلی و نقاط تقاطع محلی تهران و اطراف بازار موضع گرفته اند.»

روزنامه کیهان در شماره امروز خود به نقل از رادیو لندن نیز نوشت :

«پیرو اغتشاشات امروز ضد دولت ، حکومت نظامی در تهران اعلام شده است . بیانیه دولت می گوید مقررات رفت و آمد از ساعت ۲۲ است . اغتشاشات امروز متعاقب دستگیری یک رهبر مذهبی مسلمان [آیت الله خمینی] است که پس از تظاهرات دیروز علیه طرح اعلی حضرت شاهنشاه برای پیشرفت بانوان و اصلاحات ارضی صورت گرفت.»

خبرگزاری یونایتدپرس نیز از کشته شدن ۲۶ نفر و مجروح شدن شصت نفر خبر داد. این خبرگزاری به مصاحبه پاکروان و علم نیز اشاره کرد و به نقل از علم گفت که سی نفر و از جمله آیت الله روح الله خمینی یکی از رهبران برجسته شیعه دستگیر شده اند. خبرگزاری فرانسه نیز از تهران گزارش داد که در تظاهرات تهران جسد یک زن هم دیده می شود. کمونیستهای شوروی نیز چون دیگر تیغه قیچی ، همان رویه غریبها را با حادثه ۱۵ خرداد در پیش گرفتند. روزنامه پست تهران در شماره امروز خود به نقل از خبرنگار خبرگزاری رسمی شوروی ، تاس ، نوشت : «عناصر ارتجاعی که از اصلاحات ارضی و آزادی زنان به شدت ناراضی هستند ، روز گذشته دست به تظاهرات زیادی در خیابانهای تهران زدند.»

خبرنگار تاس در ادامه گزارش خود افزود:

«هدف اصلی تظاهرکنندگان عبارت از مختل کردن برنامه های اصلاحاتی است که اکنون از طرف دولت ایران در دست اجرا و یا در دست تهیه است . در شهرهای قم و ری و مشهد نیز که از مراکز بزرگ مذهبی ایران هستند تظاهرات مشابهی به وقوع پیوسته است.»

خبرنگار تاس در پایان گزارش خود افزود:

«بدون شک تمهیدات مخالفان اصلاحات در ایران با شکست روبه رو خواهد شد و اصلاحات اساسی که مورد طرفداری اکثریت مردم ایران است طبق میل یک مشت غیرمسئول و آشوب گر دچار توقف نخواهد گردید.»

روزنامه اطلاعات نیز در شماره امروز خود به انعکاس وقایع ایران در خارج از کشور

پرداخت . خبرگزاری آسوشیتدپرس اعلام کرد که در تظاهرات ۱۵ خرداد عده زیادی کشته شده و هزار نفر مجروح شدند. این خبرگزاری به نقل از سخن گوی سفارت امریکا در تهران از حمله تظاهرکنندگان به کانون ایران و امریکا در مقابل دانشگاه تهران خبر داد. در ادامه گزارش آسوشیتدپرس آمده بود که تظاهرات ۱۵ خرداد شدیدترین تظاهرات ضددولتی از سال ۱۹۵۳ بوده است و اولین حکومت نظامی پس از ده سال در تهران اعلام شده است. خبرگزاری فرانسه نیز از حمله تظاهرکنندگان به وزارت کشور و اداره انتشارات و رادیو خبر داد و اعلام کرد:

«این اغتشاشات به دنبال عزاداری ماه محرم و شهادت حضرت امام حسین [ع] روی داده و گفته می شود رهبری اغتشاشات را گروهی از روحانیون که با سیاست دولت مخالف هستند به عهده دارند. در کربدوره های نخست وزیری ایران گفته می شود تظاهرات شدیدی که اکنون در تهران جریان دارد بر اثر دستگیری چند نفر از رهبران مذهبی از جمله آیت الله خمینی و فلسفی یکی از وعاظ معروف است.»

این خبرگزاری از کشته شدن هشتاد نفر خبر داد و اعلام داشت افراد مسلح ارتش با جیبهای مجهز به بلندگو و با اسکورت تانکها آغاز حکومت نظامی را اعلام داشتند. این خبرگزاری در پایان گزارش خود افزود:

«در این تظاهرات تعداد کمی از دانشجویان شرکت داشتند و اعضای جبهه ملی و روشنفکران ترقی خواه خود را از جریان برکنار داشته بودند.»

خبرنگار یونایتدپرس نیز از اوضاع تهران در ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ چنین گزارش داد:

«تظاهرات در حوالی بازار با شدت بیشتری جریان داشت و تظاهرکنندگان به سوی مأمورین حمله می کردند و سربازان با خونسردی با سلاحهایشان آتش می نمودند. مردی را دیدم که درست در جلو من به زمین افتاد. ولی تظاهرکنندگان هنوز هم جلو می آمدند و سربازان هم به

تهران : یانزدهم خرداد ۱۳۴۲

مطلبی که روزها میخواندیم در مطبوعات...
مطلبی که روزها میخواندیم در مطبوعات...
مطلبی که روزها میخواندیم در مطبوعات...

مطلبی که روزها میخواندیم در مطبوعات...
مطلبی که روزها میخواندیم در مطبوعات...
مطلبی که روزها میخواندیم در مطبوعات...

مطلبی که روزها میخواندیم در مطبوعات...
مطلبی که روزها میخواندیم در مطبوعات...
مطلبی که روزها میخواندیم در مطبوعات...

شلیک خود ادامه می دادند[...]. بالاخره تیراندازی متوقف شد و دودها محو گردید[...]. به اطرافم می نگریستم. قلب تهران مانند صبح بعد از وقوع یک گردباد عظیم به نظر می رسید. همه چیز تکه تکه و خرد شده بود. من در بیست سال گذشته هرگز صحنه ای بدتر از این واقعه ندیده بودم.

در پایان گزارش یونایتد پرس نیز آمده بود: «در جلو کاخ شاه هفت ردیف سرباز که با مسلسل مسلح هستند صف بسته اند. سربازان دیگر تمام راههای اصلی را که به کاخ شاه و عمارات دولتی ختم می شود محاصره کرده اند. تمام ادارات دولتی تعطیل شده است و شهر مانند یک قلعه محاصره شده می ماند.»

روزنامه خراسان که جمعه ها نیز منتشر می شد در ۱۷ خرداد ۱۳۴۲ مقاله ای تحت عنوان «ابر از انزجار» به چاپ رساند.

مطبوعات در طول هفته اول بعد از قیام ۱۵ خرداد یعنی از ۱۸ خرداد ۱۳۴۲ تا ۲۴ خرداد ۱۳۴۲ با محور قرار دادن اظهارات پاکروان و نخست وزیر و برخی دیگر از مقامات رژیم شاه، قیام ۱۵ خرداد را آشوب و بلوا خواندند که حاصل تلاش آدمهای اجبر شده ۲۵ ریالی است، که از خارج پول دریافت کرده اند. علاوه بر این اخبار و تصاویر مربوط به حوادث روز ۱۵ خرداد نیز انعکاس گسترده ای در مطبوعات داشت.

مهم ترین اخبار در طول این هفته عبارت بودند از:

- آیت الله حاج سید عبدالحسین دستغیب در شیراز دستگیر و به تهران منتقل شد. (اطلاعات - ۱۳۴۲/۳/۱۸).
- خبرگزاریهای خارجی گزارش می دهند: محاکمه نظامی ۱۵ نفر از روحانیون بزودی آغاز می شود. (کیهان - ۱۳۴۲/۳/۱۸).
- بازداشت شدگان محاکمه نظامی می شوند. (کیهان - ۱۳۴۲/۳/۱۸).
- طبق آمار رسمی دولت، تعداد مقتولین [در تهران و قم] ۸۶ نفر و مجروحین ۱۹۳ نفر اعلام شد،

۱۵ خرداد در آئینه مطبوعات داخلی

- تا شش هفته دیگر مقررات حکومت نظامی برقرار خواهد بود. (کیهان-۱۳۴۲/۳/۱۸).
- نخست وزیر: انقلاب عظیم ملت با هیچ تحریکی متوقف نخواهد شد. (اطلاعات-۱۳۴۲/۳/۱۸).
- نخست وزیر: توطئه اخیر را با پول راه انداختند. (پست تهران-۱۳۴۲/۳/۱۸).
- دستهای خارجی در حوادث چند روزه اخیر. (پیغام امروز-۱۳۴۲/۳/۱۸).
- نخست وزیر: ما شدیداً عمل می کنیم. (کیهان-۱۳۴۲/۳/۱۸).
- اسلام اجازه نمی دهد. (کیهان-۱۳۴۲/۳/۱۸).
- بدون رتوش: حوادث تأسف آور، ع امیرانی. (خواندنیها-۱۳۴۲/۳/۱۸).
- * * *
- عزاداری عاشورا به تظاهرات سیاسی و نمایشهای خیابانی تبدیل شد. آیت الله خمینی و آیت الله قمی و فلسفی و عده ای از وعاظ بازداشت شدند. (آسیای جوان-۱۳۴۲/۳/۱۹).
- اخبار و عکسهای بلوای تهران. (آسیای جوان-۱۳۴۲/۳/۱۹).
- ۴۱۸ نفر در تهران دستگیر شده اند. (اطلاعات-۱۳۴۲/۳/۱۹).
- آدم دانه ای ۲۵ ریال. (پیغام امروز-۱۳۴۲/۳/۱۹).
- بحران فرونشست. (کیهان-۱۳۴۲/۳/۱۹).
- شاه: ارتجاع سیاه با همه مظاهر تمدن مخالف است. (بامشاد-۱۳۴۲/۳/۱۹).
- شاه: تجلی روح مرتجعین سیاه را در روز ۱۵ خرداد در تهران دیدم. (صدای مردم-۱۳۴۲/۳/۱۹).
- شاه: ملت آماده قربانی دادن است. (پست تهران-۱۳۴۲/۳/۱۹).
- شاه: نیت ارتجاع سیاه این است. (کوشش-۱۳۴۲/۳/۱۹).
- نخست وزیر: بهلولهای تازه در سیاست می خواستند ظاهر شوند، ارتباط بعضی مراجع روحانی قم و مشهد با اشرار فارس برای ما مسلم گردید. (پست تهران-۱۳۴۲/۳/۱۹).
- نخست وزیر: جاسوسها و پولهای به دست آمده در چند روز آینده با اسم و رسم و منبع کسب پول برای اطلاع عموم معرفی می شوند. (اطلاعات-۱۳۴۲/۳/۱۹).
- باقر مجلسی: دنیا دیگر اجازه این حرفها و تظاهرات غیر معقولانه را نمی دهد. (کوشش-۱۳۴۲/۳/۱۹).
- فتوایهای ایران به خاطر منافع خود می خواهند سعادت ملت ایران را فدا کنند. (اطلاعات-۱۳۴۲/۳/۱۹).
- روحانیون مورد احترام و توجه دولت هستند. (اطلاعات-۱۳۴۲/۳/۱۹).

* * *

□ آشوب و بلوا و خون ریزی در تهران و قم و چند نقطه دیگر. (صبح امروز - ۱۳۴۲/۳/۲۰).
□ پس از ده سال سکوت و آرامش یک بار دیگر تهران شاهد حوادث خونینی شد. (صبح امروز - ۱۳۴۲/۳/۲۰).

□ شاه: به یاری خداوند و پشتیبانی ملت ایران، انقلاب عظیم ملی را به ثمر می‌رسانیم و با ارتجاع سیاه و مخالفان سعادت ملت مقابله می‌شود. (بامشاد - ۱۳۴۲/۳/۲۰).
□ شاه: هرگز اجازه نخواهیم داد ارتجاع سیاه راه انقلاب ملت ایران را سد کند. (پیغام امروز - ۱۳۴۲/۳/۲۰).

□ دکترالموتی: این (نامنیها) به زیان مملکت است. (صبح امروز - ۱۳۴۲/۳/۲۰).
□ ارتجاع سیاه نقشه‌های شومی داشت. (اطلاعات - ۱۳۴۲/۳/۲۰).
□ چه نامسلمانیها که به اسم مسلمانی شد. (خوشه - ۱۳۴۲/۳/۲۰).

* * *

□ تهران: پانزدهم خرداد ۱۳۴۲. (فردوسی - ۱۳۴۲/۳/۲۱).
□ چهارشنبه خونین. (خواندنیها - ۱۳۴۲/۳/۲۱).
□ آقاپوله گریخت. (اطلاعات - ۱۳۴۲/۳/۲۱).
□ شاه: جای تأسف دارد که عده‌ای آلت دست خارجی شدند و به ایجاد بلوا دست زدند. (خراسان - ۱۳۴۲/۳/۲۱).
□ شعبان جعفری: من تا آخرین نفس می‌گویم شاه، شاه، حسودان باشگاه را آتش زدند. (پست تهران - ۱۳۴۲/۳/۲۱).

□ اعلامیه دولت: دولت به کمک خسارت دیدگان می‌شتابد. (پست تهران - ۱۳۴۲/۳/۲۱).

* * *

□ با این میکرب مبارزه کنید. (اطلاعات - ۱۳۴۲/۳/۲۲).
□ بازار تهران هم امروز وضع عادی به خود گرفت. (اطلاعات - ۱۳۴۲/۳/۲۲).

* * *

□ استفاده از گردآتش زا در تظاهرات ۱۵ خرداد (اطلاعات - ۱۳۴۲/۳/۲۳).
□ تظاهرکنندگان، پیراهنهای سیاه در برداشته و به چوب و کارد مسلح بودند. (روشنفکر - ۱۳۴۲/۳/۲۳).

□ روسیاهی زغال. (بامشاد - ۱۳۴۲/۳/۲۳).

□ ناگهان عزاداری به میتینگ مبدل شد. (امید ایران - ۱۳۴۲/۳/۲۴).

جوبان روز

روزی سوم بود

فرماندهای خردادماه و مسافان باروزی امشب و ...

تعداد مردم بر خیز بترک متنی مفرص تصور اینکه میتوانند نظم و انضباط را برپا دارند ...

کوتل چارماهی داشت . شورتی کور آفند پش هورق و دانه های آلود و سمه می یافت که ...

اگر طبق بر سر روی و بنوا هم علل وجهات این قاجه را تجسس کنیم ریشه آنرا در امر اصلاحات ...

هفته خونینی که بر تهران گذشت: رپورتاژ جامعی از حوادث تأثر انگیز چند روزه اخیر تهران. (سپید و سیاه - ۱۳۴۲/۳/۲۴).

آمدند، کشتند، سوختند، رفتند... (امید ایران - ۱۳۴۲/۳/۲۴).

۳۵ هزار کلمه خبر از حوادث ۱۵ خرداد به سراسر جهان مخابره شد. (سپید و سیاه - ۱۳۴۲/۳/۲۴).

تبلیغات مطبوعات علیه قیام ۱۵ خرداد تا پایان خردادماه نیز ادامه پیدا کرد. مقامات دولتی اظهارات خود را درباره دخالت مصر در امور داخلی ایران تکرار کردند. مقالات خود عوامل قیام ۱۵ خرداد را مرتجعان و آشوبگران مخالف دهقان و کارگر نام نهادند. برخی از عناوین مطبوعات در روزهای پایانی خرداد چنین بود:

سازمان امنیت امروز از یک گوشه اسرار حوادث اخیر پرده برداشت. (اطلاعات - ۱۳۴۲/۳/۲۵).

اسناد توطئه پانزدهم خرداد فاش شد. (اطلاعات - ۱۳۴۲/۳/۲۵).

نکته‌ها و خبرهای پشت پرده: جای وساطت یک مقام روحانی مثل مرحوم آیت الله بروجردی بین دولت و مخالفین خالی است. (خوشه - ۱۳۴۲/۳/۲۵).

همه با هم در تشییع تابوت ارتجاع (اراده آذربایجان - ۱۳۴۲/۳/۲۵).

* * *

سرلشکر پاکروان، معاون نخست وزیر و رئیس سازمان اطلاعات و امنیت: دو تن از عمال ناصر به نام محمد القیسی و عبدالقادر رباط ظرف یک سال، بیش از پنج میلیون تومان در تهران خرج کردند. (کوشش - ۱۳۴۲/۳/۲۶).

محمد القیسی: پنج میلیون تومان پول به حاج جواد

مجموعه مطالعات تاریخی

نقره چی تحویل دادم. (صدای مردم- ۱۳۴۲/۳/۲۶).

□ انزجار و تفر شدید نسبت به مسببین حادثه ۱۵ خرداد. (کوشش- ۱۳۴۲/۳/۲۶).

* * *

□ شکست عبدالناصر در ایران مطبوعات قاهره را خشمگین کرده است. (اطلاعات- ۱۳۴۲/۳/۲۷).

□ آشوب گران ۱۵ خرداد دشمن دهقان و کارگر بودند. (اطلاعات- ۱۳۴۲/۳/۲۷).

□ روحانیون واقعی از افکار مترقی در چهارچوب تعالیم اسلامی پشتیبانی می کنند. (اطلاعات بانوان- ۱۳۴۲/۳/۲۷).

* * *

□ این اطلاعات را در هیچ روزنامه دیگر نخواهید خواند، یک آمار دقیق از ضایعات و خسارات. (اتحاد ملی- ۱۳۴۲/۳/۲۸).

□ دیوار ارتجاع شکست خورده است. (فردوسی- ۱۳۴۲/۳/۲۸).

* * *

□ اظهارنامه های خسارت دیدگان در واقعه ۱۵ خرداد از امروز مورد رسیدگی قرار گرفت. (اطلاعات- ۱۳۴۲/۳/۲۹).

□ نخست وزیر: حوادث ۱۵ خرداد دو هفته تمام در شئون مملکت وقفه ایجاد کرد. (پیغام امروز- ۱۳۴۲/۳/۳۰).

□ عبدالناصر در فدراسیون نیم بند. (اطلاعات- ۱۳۴۲/۳/۳۰).

□ آرام، وزیر امور خارجه: اشاره به عمال ناصری در حوادث اخیر به هیچ وجه متوجه برادران مسلمان عرب کشورهای عربی نیست. (پیغام امروز- ۱۳۴۲/۳/۳۰).

□ نامه ها، تلگرافات و میتینگهای مردم در پشتیبانی از اصلاحات ملی؛ زنان ایران از اطراف پرچم اصلاحات کنار نمی روند. (اطلاعات- ۱۳۴۲/۳/۳۰).

* * *

□ اسدالله علم (نخست وزیر): ما نمی توانیم از قافله تمدن دور بمانیم و اکنون که با شما صحبت می کنم زنان کشورهای دیگر در گردش آسمانی هستند. (خراسان- ۱۳۴۲/۳/۳۱).

جنگ تبلیغاتی مطبوعات در طول هفته های بعد نیز ادامه پیدا کرد. محور اصلی این تبلیغات نیز دخالت عوامل خارجی در حادثه ۱۵ خرداد بود. مطبوعات حتی در سالگرد قیام ۱۵ خرداد نیز بر مطالب سال گذشته خود استوار بودند و به آنها تأکید ورزیدند.

□ یادی از یک حادثه شوم. (فردوسی- ۱۳۴۳/۳/۱۲).

۱۵ خرداد در آئینه مطبوعات داخلی

- یادى از واقعه شوم پانزدهم خرداد: آشوب كور خرداد. (پست تهران- ۱۳۴۳/۳/۱۴).
- یادى از يك واقعه تأسف آور. (دنيا- ۱۳۴۳/۳/۱۶).

پی آمد

بررسی اخبار، گزارشها، مقالات،... مندرج در مطبوعات از ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ تا سالگرد این قیام، چنین می رساند که:

- ۱- مطبوعات قیام ۱۵ خرداد را با عناوین: آشوب، بلوا، غوغا،... می نامیدند.
- ۲- تظاهرکنندگان را با عناوین آشوب گر و عوامل ارتجاع سیاه و... می خواندند.
- ۳- همچنان مدعی ارتباط برخی از روحانیان با عناصر خارجی برای ایجاد آشوب در کشور بودند.
- ۴- بر کمک مالی جمال عبدالناصر به مخالفان جهت ایجاد آشوب در کشور تأکید می کردند.
- ۵- تظاهرکنندگان ۱۵ خرداد را اجیرشدگانی برای دریافت ۲۵ ریال پول می دانستند.
- ۶- عامل اصلی قیام را سوءاستفاده سیاسی برخی روحانیون از مراسم مذهبی برمی شمردند.
- ۷- از قیام ۱۵ خرداد در سالگرد آن تحت عناوین: حادثه شوم، واقعه تأسف آور، آشوب کور... یاد می کردند.